

rakstura nesaskaņām. Tas, protams, tā nebija, par ko intervijas devējs – un ne tikai viņš – labi zināja.

Kas attiecas uz “sazvērestības” lietu Lauka štābā, tad to vajadzēja izbeigt. Pēc apmēram trim mēnešiem Sarkanās armijas un deņikiniešu izšķirošo cīņu priekšvakarā J. Vācietis, pēc tam arī citi šai sakarībā apcietinātie tika atbrīvoti.

Pa to laiku situācija Dienvidu frontē ievērojami pasliktinājās, turklāt jaunā virspavēlnieka S. Kameņeva plāns deņikiniešu sakāvei atstāja pietiekami nenosegtu Maskavas virzienu, kurā pretinieka panākumi kļuva draudoši. 1919. gada septembra pēdējā nedēļā, kad padomju vara atradās katastrofas priekšā, sasauktajam KK(b)P Centrālkomitejas plēnumam vajadzēja būtībā atmest S. Kameņeva plānu un Deņikina sagravei izmantot vēl maijā – jūnijā (!) izstrādāto J. Vācieša plānu – to pašu, kurš vēlāk tika piedēvēts J. Staļinam.⁵

S. Voitikovs savā grāmatā ievietojis tādu unikālu vēstures dokumentu kā J. Vācieša 1921. gada 27. oktobrī rakstīto vēstuli V. Ļeņinam. Vēstulē J. Vācietis atklājas kā visnotaļ sevi cienošs cilvēks, kurš nekautrējas citu pēc cita pamatoti atspēkot un noraidīt visus viņam 1919. gadā izteiktos apvainojumus un apmelojumus, kā arī atgādināt viņa izstrādātās stratēģijas pareizību, ko pilnā mērā bija apstiprinājuši notikumu gaita.

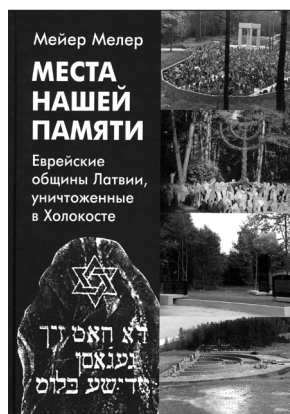
Vispār S. Voitikova grāmata iezīmē vairākus jaunus momentus Krievijas pilsoņkara pētniecībā. Liekas, ka strauji tuvojas laiks, kad krievu vēsturnieki kritiski pārvērtēs daudzas vairāk vai mazāk noklusētas vai saduļķotas tēmas, saistītas ar V. Ļeņina un viņa līdzgaitnieku patieso lomu lielvalsts vēsturē. Diemžēl šajā izvērtēšanas darbā līdz pat pēdējam laikam netiek izmantoti J. Vācieša apjomīgie manuskripti, atmiņas un daudzās publikācijas, kam cēlonis ir gan latviešu valodas nezināšana, gan vienkārši informācijas trūkums.

Valdis Bērziņš, Ēriks Žagars

⁵ Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1948. – 252. lpp.

Мелер М. Места нашей памяти. Еврейские общины Латвии, уничтоженные в Холокосте. – Рига: Рижская Еврейская община, Музей «Евреи в Латвии», 2010. – 471 с.: ил. (Mellers M. Mūsu piemiņas vietas. Holokaustā iznīcinātās Latvijas ebreju kopienas)

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas holokausta izpētē ir paveikts tiešām liels darbs, publicējot gan daudzus pētījumus, gan vairākus atmiņu izdevumus, gan lekciju kursus. Taču klajā nākušais Meijera Melera darbs būtiski

papildina šo veikumu. Pirmo reizi pie lasītājiem nonācis darbs, kurā autors sniedzis atbildi uz vissvarīgāko jautājumu: “Ko Latvija zaudēja holokaustā?” Pateicoties M. Melera pūliņiem, mums tagad ir visdrausmīgākajā noziegumā – holokaustā iznīcināto Latvijas ebreju kopienu piemiņas grāmata. Noteikti jāatzīmē vismaz daži faktori, kuri nosaka šīs grāmatas īpašo nozīmību. Pirmkārt, autors nav aprobežojies ar holokausta līdzšinējo pētījumu rezultātu apkopojumu, bet veicis plašas arhīvu dokumentu studijas, aizpildot daudzus holokausta pētniecībā palikušos “balto plankumus” un padarot savu grāmatu par visaugstākajiem zinātniskajiem kritērijiem atbilstošu pētījumu. Otrkārt, grāmata satur visaptveroša enciklopēdiska izdevuma iezīmes, ietverot gan drīz visas Latvijas apdzīvotās vietas, kurās pirms holokausta dzīvoja ebreji. Treškārt, grāmata nav sausi faktoloģisks, bezkaislīgs vēstījums, tā rakstīta “no sirds”, autoram paužot patiesu līdzpārdzīvojumu holokausta upuru ciešanām un prasmīgi izmantojot notikumu aculiecinieku liecības un atmiņas.

Grāmatas ievadā sniegta ļoti izvērsta un dziļa holokausta cēloņu analīze. Norādot uz antisemitisma nozīmību gan ebreju iznīcināšanas sagatavošanas laikā, gan pašu slepkavību veikšanas gaitā, autors piekārē arī tādām jautājumam kā antisemitisma uzliesmojumam Latvijā pirmajā padomju okupācijas gadā, minot atsevišķus konkrētus faktus. Te piebilstams, ka pašajai antisemitisma izplatībai Latvijā 1940.–1941. gadā tiešām rodams daudz apstiprinājumu arhīvu dokumentos, tomēr šī problēma pagaidām vēl nav pienācīgi pētīta – un M. Melera rakstītais varētu kalpot par pamudinājumu vēsturniekiem beidzot pievērsties arī šai tēmai. Reizē autors pilnīgi pamatoti norādījis, ka “būtu nepareizi holokausta saknes saskatīt tikai un vienīgi antisemitismā, absolutizējot aizspriedumus un naidu pret ebrejiem” (6. lpp.). Šīs visnotaļ pareizās atziņas pamatošanai autors plašāk atsaucies uz divām personībām – vienu no pirmajiem holokausta pētniecības aizsācējiem – amerikāņu vēsturnieku Raulu Hilbergu un holokausta izdzīvojušo, vienu no Latvijas lielākajām morālajām autoritātēm Izāku Kleimānu. Nekādi nenoniecīnot R. Hilbega devumu holokausta izpētē, jāatzīmē, ka viņa apgalvojums par antisemitismu Austrumeiropā kā stiprāku un briesmīgāku nekā pašā Vācijā ir pārāk vispārinošs. Savukārt I. Kleimans holokausta cēloņus saskatījis “patoloģiskajās izmaiņās sabiedriskajā apziņā, deformētā morālē un vērtību sistēmā, deformētā, agresīvā un šovinistiskā nacionālismā”. Vērtējot Latvijas situāciju, I. Kleimans paudis virkni atziņu, kuru atbilstība vēsturiskajai patiesībai ir neapšaubāma. Tā, piemēram, atzīmēta ir padomju okupācijas pirmā gada ietekme uz tālāko notikumu gaitu, uzsverot, ka bez šīs okupācijas būtu ļoti maz tādu, kuri vāciešus būtu sagaidījuši kā atbrīvotājus, un izglābto ebreju būtu bijis daudz vairāk. Dziļi patiesa ir holokausta izdzīvojušā ebreja liecība, ka pēc slepkavošanas akcijām daudzi latvieši pauduši savu līdzjūtību ebrejiem un pat sašutumu pret vāciešiem (7. lpp.). Neaizmirsīsim, ka jau no pirmajām nacistu okupācijas dienām avīžu slejās jo bieži bija atrodami nikni uzbrukumi t.s. žīdu žēlotājiem – latviešiem, kuri nebija aizmirsuši savu cilvēcību un mēģināja palīdzēt ebrejiem.

Kā pilnīgi nepamatota noraidāma atsevišķu vēsturnieku izteiktā kritika, ka šajā grāmatā holokausts Latvijā it kā esot izrauts no vēsturiskā konteksta (ebreju slepkavošana notikusi tikai Latvijā) un ka autors ebreju iznīcināšanā būtu vainojis vienīgi latviešus. Jau grāmatas ievadā pirmajās rindīnās skaidri

pateikts, no kurienes uz Latviju atnāca holokausts, kas īstenoja ebreju totālā genocīda politiku. Tas, ka līdz 1941. gada rudenim apmēram puse Latvijas ebreju tika noslepkavota galvenokārt ar vietējo "pašaizsardzībnieku" un "Arāja komandas" rokām, ir skarba vēstures patiesība. Grāmatā mēs neatradīsim neviena vārda, ar kuru autors šajā noziegumā kaut kādā veidā būtu vainojis latviešu tautu. Ne velti tāpēc nācās plašāk pieminēt autora citētās I. Kleimana liecības, jo šis holokaustu pārdzīvojušais cilvēks latviešu tautu ebreju slepkavībā nevaino. Tāpēc arī mums šodien vajadzētu saprast, ka tie vietējie "pašaizsardzībnieki" un "arājieši" paši izdzēsa savu latvietību jau ar pirmo lodi, ko viņi raidīja uz neaizsargātajiem ebreju vīriešiem, sievietēm un bērniem. Viņi slepkavoja Latvijas Republikas pilsoņus un ar to sevi izslēdza no latviešu tautas. Latvietis un slepkava ir nesavienojami jēdzieni, tādēļ jebkuri mēģinājumi pārņemt autoram it kā pārliecīgu vietējo slepkavu dalības uzsvēršanu ebreju iznīcināšanā ir kategoriski noraidāmi. Turklāt katrs autora minētais fakts par šī šaušalīgā nozieguma pastrādāšanas apstākļiem un slepkavību veicējiem ir balstīts arhīvu dokumentālās liecībās.

Materiāla izklāsts grāmatā strukturēts pēc ģeogrāfiskā principa veidotās, alfabētiskā kārtībā sakārtotās atsevišķās sadaļās, aptverot faktiski visas Latvijas apdzīvotās vietas, kurās mita ebreji. Gadījumos, ja par kādā vietā dzīvojošajiem ebrejiem autora rīcībā ir bijis mazāk informācijas, attiecīgais materiāls ievietots apakšnodalēs pie tuvāko lielāku apdzīvotu vietu aprakstiem.

Autors savācis un apkopojis ārkārtīgi bagātīgu, interesantu un vērtīgu materiālu par ebreju dzīvi dažādās Latvijas vietās pirms holokausta. Grāmatā atrodamas ziņas gan par ebreju sabiedrisko darbību, gan par viņu ikdienas dzīvi un nodarbošanos, gan par attiecībām ar neebrejiem, kuras gandrīz vienmēr raksturoja cilvēcība, savstarpēja sapratne un izpalīdzība. Pietiek kaut vai izlasīt atmiņu stāstu par ebreju aptiekāru Josifu Rozentālu (Joskiņu, kā viņu sauca tautā), kurš Aknīstes iedzīvotājiem toreiz spēja aizstāt ārstu, ar zālēm un buramvārdiem dziedinot jebkuru slimību (26. lpp.).

Drausmīgi ir grāmatā lasāmie ebreju slepkavību apraksti, no kuriem redzams, ka absolūtā pārsvarā gadījumu slepkavas bija vietējie "pašaizsardzībnieki", "arājieši" un paligpolicisti. Tāda ir patiesība. Taču jau no pirmajām lappusēm mēs varam uzzināt vēl vienu patiesību – isto latviešu tautas attieksmi pret notiekošajām zvēribām, kuru pauda Aglonas bazilikas dekāns katoļu priesteris Aloīzijs Broks, savos sprediķos atgādinot tajā brīdī kājām mīdīto un aizmirsto Dieva bausli "Tev nebūs nokaut" un par drosmi saskaņā ar savu sirdsapziņu pildīt katoļu priesteri pienākumu samaksājot ar savu dzīvību (14.–15. lpp.). Turpat tālāk var lasīt stāstu par Aglonas jauniešiem, kuri, ieraugot kādu meiteni no sava vidus tērpušos nošautas ebrejietes drānās, ar šo meiteni vairs nerunāja (15. lpp.). Šie grāmatā minētie piemēri mani mudina īsumā pastāstīt arī kādu mūsu ģimenes atmiņu stāstu par ebreju Maušeli, kuru dzirdēju no sava vectēva. Āpkārtceļojošais ebreju tirgotājs Maušelis pirms kara diezgan bieži iebrācis mūsu mājās, pārdevis audumus, adatas un vēl visādus sīkumus un nereti pie mums arī pārņakšņojis, ieturot vakariņas, vienmēr slavējis galdā liktos kartupeļus un īpaši raudzēto pienu. Viņu atcerējās arī mana māte, kurai kā mazai meitenei kopā ar nedaudz vecāko brāli ļoti patīcis vērot, cik neparasti Maušelis lūdz Dievu. Protams, bērni

sākuši blēņoties, skraidīt ap Maušeli, un viņam tāpēc katrreiz nācies sākt lūgšanu no jauna. Kad to pamanījusi māte (mana vecmamma), viņa tūdaļ bērņus sabārusi un izdzinusi no istabas. Pienāca 1941. gada rudens, un mans vectēvs mājupceļā no Liepājas tirgus uz ielas sastapis Maušeli, piebraucis viņam klāt savu pajūgu un uzrunājis: “Maušel, sen neredzētais! Ko tad tu tā ej pa ielu, kāds vēl ņems un tev uzbrauks vīrsū.” Maušelis vispirms sarāvies, tad atpazinis runātāju, pasmaidījis un atbildējis: “Oi, Lanku saimniek! Man vēl daži audekla gabali palikuši, tev derētu.” Vectēvs noplātījis rokas: “Būtu satīcis tevi, kad braucu šurp ar pilnu vezumu, ir kartupeļus iedotu, sildītais piens un krējums arī bija...” Pēkšņi Maušelis tramīgi paskatījies vectēvam garām, pagriezies un ātri sācis iet projām. Arī vectēvs pārsteigts atskatījies un ieraudzījis no šķērsielas iznākušu pa pusei armijas drēbēs ģērbtu vīru tuvojamies viņa ratiem, uzcirtis zirgam ar pātagu un laidies projām. Dziļi atmiņā palikuši vectēva vārdi: “Par ko viņi tā ar Maušeli? Pat runāt ar cilvēku vairs nedrīkstēja. Vienkāršs židiņš... jā, tirgojās. Nu un kas? Nebija dzirdēts, ka viņš būtu kādu piešmaucis un krāpis. Vēl tagad nesaprotu... neko nesaprotu. Žēl, kaut kartupeļus būtu viņam toreiz iedevis, redzēju, ka cilvēkam grūti.”

M. Melera grāmata tiešām modina šādas atmiņas, raisa līdzpārdzīvājuma sajūtas, urda sirdsapziņu. Daudzi jo daudzi latvieši toreiz juta tieši to pašu, ko mans vectēvs, būdami bezspēcīgi tik klaja ļaunuma priekšā. Lasot M. Melera grāmatu, par to atkal jādomā, vēl augstāks vērtējums piemiņas grāmatai vispār nav iespējams. Diemžēl šim pret debesīm brēcošajam ļaunumam vēl šodien gadās pa advokātam. Tā rehabilitāciju un ierindošanu politiski represēto kategorijā ir saņēmis kāds septiņu Ludzas ebreju slepkava, jo viņš, lūk, neesot bijis šāvēju komandā, bet pildījis apsardzes funkcijas un šos ebrejus nošāvis, kad tie mēģinājuši bēgt (270. lpp.). Ja gribam būt taisnīgi, tad rehabilitāciju nav pelnījis neviens no tiem, kuri jēlkādā veidā piedalījušies ebreju iznīcināšanas akcijās – ne šāvēji, ne apsargi, ne dzinēji uz nošaušanas vietām, ja šādai attiecīgo personu rīcībai ir neapgāžami pierādījumi. Obligāti jāpanāk, lai iepriekšminētajā konkrētajā gadījumā Latvijas Republikas prokuratūra šo savu kļūdu izlabotu un rehabilitāciju atceltu.

M. Melera grāmata nesastāv tikai no teksta, tā reizē ir arī Latvijas ebreju vēsture fotodokuments, kuru vākšanā ieguldīts milzīgs darbs, padarot šo vēsturi ino piemiņu uzskatāmu un neaizmirstamu. Tāpat uzsverama grāmatas izcili augstā poligrāfiskā kvalitāte.

Zinot, ka pašlaik top šīs grāmatas latviskais izdevums, ļoti svarīgi būtu novērst tās atsevišķās un pārsvarā nebūtiskās kļūdas un neprecizitātes, kuras neizbēgami rodas, veicot un publicējot šāda apjoma darbus. Tā vairākās vietās, kurās stāstīts par ebreju piedalīšanos Latvijas pilsētu pašvaldību darbā, lasītājam var rasties kļūdaini priekšstats, ka vēlētās pilsētu domes turpināja darboties arī pēc K. Ulmaņa 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma (117., 136., 173., 245., 305., 322., 433. lpp.). Te atgādināms, ka saskaņā ar 1934. gada 25. maijā K. Ulmaņa valdības pieņemtajiem noteikumiem par pilsētu pašvaldību darbības ierobežošanu izņēmuma stāvokļa laikā vēlēto pilsētu domju darbība tika pārtraukta un to funkcijas nodotas iekšlietu ministra ieceltajām pilsētu valdēm.¹ 1939. gada 21. jūnijā tika pieņemts Pilsētu pašvaldības

¹ Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums (turpmāk – Lik. kr.) 1934. – Nr. 142.

likums, kurš paredzēja izveidot pilsētu padomes no kameru izraudzītiem un iekšlietu ministra ieceltiem kandidātiem.² Nedaudz precizējamas grāmatā sniegtās ziņas par Daugavpils domes vēlēšanām 1931. gadā, pilsētas domnieku kopskaits bija 60, nevis 57, ebreji no tiem 17, nevis 16 (135. lpp.).³ Daži precizējumi nepieciešami aprakstos par 1941. gada 14. jūnijā deportētajiem Latvijas ebrejiem. Tā no Ludzas 1941. gada 14. jūnijā tika izsūtīti kopumā 107 cilvēki, no kuriem 32 bija ebreji (grāmatā attiecīgi 130 un 30). Tāpat precizējamas ziņas par atsevišķu grāmatā minēto padomju režīma represēto Ludzas ebreju likteni. Tā Vjatlagā ieslodzītais Hiršs Rivkins miris 1942. gada aprīlī, nevis 1943. gada aprīlī, un turpat ieslodzītais Morduhs Bunimovičs miris 1944. gada maijā, nevis 1943. gadā⁴ (267. lpp.). Savukārt no Jaunjelgavas 1941. gada 14. jūnija deportācijā tika izsūtītas trīs ebreju Kratišu ģimenes 16 cilvēku sastāvā, nevis četras ģimenes 20 cilvēku kopskaitā (434. lpp.). Vēl viena Kratišu ģimene ar četriem cilvēkiem bija izsūtīta nevis no Jaunjelgavas, bet gan no Jēkabpils.⁵

Pārāk skopas ir grāmatā sniegtās ziņas par Priekules ebreju likteni. Priekule pieminēta tikai vienā vietā, vienīgi norādot, ka ebreju iznīcināšana tur sākusies 1941. gada jūlija sākumā (65. lpp.), un no tālākā materiāla izklāsta lasītājam īsti neklūst skaidrās, ka 1941. gada 1. novembra masu slepkavībā Vainodē tika nogalināti arī Priekules ebreji. Priekulei, kur pēc 1935. gada tautas skaitīšanas datiem dzīvoja 34 ebreji (2,52% no iedzīvotāju kopskaita) un 20. gadu otrajā pusē praktizēja divi ebreju ārsti, noteikti būtu vēltāma atsevišķa apakšnodala topošajā grāmatas latviešu izdevumā.

Precizējamas ziņas par 533 Ventspils ebreju slepkavības laiku. Grāmatas 91. lappusē lasāms, ka šī iznīcināšana notikusi no 1941. gada 3. līdz 17. oktobrim, bet jau nākamajā lappusē teikts, ka 533 ebreju sievietes un bērni nošauti vienā dienā – 1941. gada 9. oktobrī (92. lpp.).

Rakstot par Rīgas Lielās horālās sinagogas dedzināšanu 1941. gada 4. jūlijā, autors izmatojis atmiņu fragmentus, kuros norādīts, ka degošajā sinagogā iegrūsti ebreji no tuvumā esošajām mājām vai garāmgājēji, aizvien jauni un jauni ebreji (329. lpp.). Šeit būtu vietā sniegt izvērstāku minēto atmiņu izklāstu. Noteikti uzsverams, ka pats Latvijas sinagogas dedzināšanas un nopostīšanas fakts vien jau atzīstams par drausmīgu noziegumu, kurš apliecināja tā organizētāju un izpildītāju vēlmi iznīcināt visus Latvijas ebrejus neatkarīgi no tā, cik bojāgājušo bija tajā vai citā sinagogas dedzināšanas akcijā.

Dažas piebildes būtu nepieciešamas jautājumā par “pašaizsardzību”. Tēzei, ka “pašaizsardzībnieki” vēl pirms vācu karaspēka ienākšanas sākuši terorizēt ebrejus (8. lpp.), būtu vajadzīgi avotos balstīti pierādījumi. Līdzšinējie zinātniskie pētījumi par t.s. bezvaras jeb *interregnum* periodu Latvijā šādus gadījumus neatklāj. Tāpēc precīzāk būtu runāt par “pašaizsardzībnieku” rīcību pret ebrejiem līdz ar vācu armijas ienākšanu. Grāmatā sniegtais “pašaizsardzības” jēdziena skaidrojums (446. lpp.) būtu papildināms ar norādi, ka šis brīvprātīgo vienības tika izveidotas vācu specdienestu kontrolē un arī pats nosaukums “pašaizsardzība” ir vācu radīts. Nebūtu īsti precīzi

² Lik. kr. 1939. – Nr. 109.

³ Valdības Vēstnesis. – 1931. – 18. apr. – 7., 8. lpp.

⁴ Aizvestie. 1941. gada 14. jūnijs. – Rīga, 2001. – 355.–358. lpp.

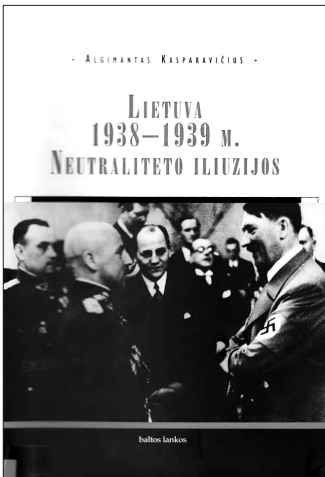
⁵ Turpat. – 276.–278. lpp.

teikt, ka 1941. gada 8. jūlijā “pašaizsardzības” vienības tika aizliegtas, jo tad kļūdaini varētu domāt, ka tās turpināja darboties pagrīdē vai arī to dalībnieki kaut kādā veidā tikuši represēti no vācu iestāžu puses. Pareizāk būtu runāt par “pašaizsardzības” spēku izformēšanu, reizē tiem turpinot aktīvi piedalīties ebreju slepkavošanas akcijās.

Ar M. Melera grāmatu pie mums atgriežas vēsturiskā atmiņa par to Latviju, kuru mums atņēma holokausts, – Latviju, kurā līdzās latviešiem dzīvoja lielā un darbīgā ebreju kopiena – izveicīgi uzņēmēji un veikalnieki, zinoši ārsti un aptiekāri, prasmīgi amatnieki, gudri advokāti. Cik gan ļoti mums šodien viņu visu pietrūkst! M. Melers ir paveicis unikālu darbu, radījis grāmatu ar paliekošu vērtību. Recenzijām raksturīgā standartfrāze, ka grāmata ieņems savu vietu Latvijas historiogrāfijā, attiecināta uz M. Melera veikumu, būtu neko neizsakoša. Tādi vārdi pavada gandrīz katru vēstures grāmatu, kura pēc tam iegulst plauktā un kurā labi ja kāds kaut reizi ieskatās. Šī grāmata ir aicinājums sargāt un saglabāt cilvēcību, likt runāt sirdsapziņas balsij. Pašlaik sagatavošanā esošajam grāmatas latviešu izdevumam noteikti būtu jāatrodas katras Latvijas skolas bibliotēkā, katra novada pašvaldībā, lai vienmēr tiktu sakoptas un neaizietu nebūtībā vairāku desmitu tūkstošu mocekļa nāvē mirušo Latvijas Republikas pilsoņu kapavietas, lai nākamās latviešu paaudzes zinātu un nekad neaizmirstu, ka zināmās un daudzās jo daudzās sen aizmirstībā zudušās vietās atdusas iznīcinātā Latvijas daļa, noslepkavotā Latvijas nākotne, kura mums tagad būtu varējusi dot izcilus prātus un prasmīgas rokas, labāku, gudrāku un godīgāku Latviju.

Arturs Žvinklis

BALTIJAS VALSTU NEITRALITĀTES ILŪZIJAS JEB PĀRDOMAS PAR RETORISKO DIPLOMĀTIJU

Kasparavičius A. Lietuva 1938–1939 m. Neitraliteto iliuzijos. – Vilnius: Baltos lankos, 2010. – 391 p. (Kasparavičius A. Lietuva 1938.–1939. g. Neitralitātes ilūzijas)

„.. var tikai pabrīnīties, ka rietumniekiem vēl 20. gadsimta vidū teju kā viduslaiku bruņiniekiem misionāriem Baltijas jūras ziemeļaustrumu piekraste no Palangas līdz pat Rīgai, Tallinai un Tartu bija kultūras ziņā vāji pazīstama zeme. Tā bija teritorija, kurā politika un diplomātija bija organizēta pēc gana divainiem principiem, ar divdomīgu loģiku un izteikti patētisku vērtību sistēmu. Arī visa politiskā vēsture